DE MENINGSLØSE

– en analyse af politisk apati

HANS JØRGEN NIELSEN og STEEN SAUERBERG

Engang skælvede borgerskabet ved frygten for de brede lags overtagelse af magten. Og »masse« blev et alment accepteret skældsord på højrefløjen. Så opdagede man, at masserne kunne manipuleres. Det tavse flertal blev den højeste dommer, og massen – specielt »den atomiserede masse« – blev fyord på venstrefløjen. Alle syntes enige om, at masserne var temmeligt passive.

Vurderingen blev gjort til et dogme. Knupfer taler i »Portrait of the Underdog« fra 1947 om, at de lavere lag ikke blot holder sig passive på områder, hvor de savner ressourcer, men også på områder, hvor de strengt taget udmærket kunne deltage. Årsagen skulle være, at de manglende økonomiske og uddannelsesmæssige midler skaber en generel mangel på selvtillid. Man gør ikke noget, man har ikke meninger, og man har ingen viden[1]). I »Political Man« knytter S. M. Lipset lav valgdeltagelse sammen med en række kriterier på lav status og social marginalitet (kvinder, geografisk isolerede) i øvrigt[2]). Og i 1964 lancerer Johan Galtung samme teori på det udenrigspolitiske område: den sociale, geografiske, demografiske periferi har – blandt meget andet – ingen udenrigspolitiske meninger[3]).

Dogmet dyrkes ikke blot i »borgerlig videnskab«, afgrænset på den ene eller den anden måde. Lenins teori om partiets førende rolle og om partiet som en begrænset gruppe byggede på, at masserne ikke af sig selv var i stand til at fatte de langsigtede perspektiver i socialismen[4]). Herhjemme har Johan Fjord Jensen i »Homo Manipulatus« talt for en åndelig intellektuel styring af masserne som modvægt mod massemediernes manipulation[5]).

Teorien synes også ganske velmotiveret i konkrete forskningsresultater. Lipsets konklusioner byggede på et sammendrag af vestlige forskningsresul-

1) Genevieve Knupfer: Portrait of the Underdog, Public Opinion Quaterly, Spring 1947.
2) S. M. Lipset: Political Man, London 1960, Ch. VI.
3) Johan Galtung: Foreign Policy as a Function of Social Position, Journal of Peach Research 1964, no. 3–4.
4) Her efter W. Lenin Werke, Bd. 5, Berlin 1955 (Was Tun).
5) Johan Fjord Jensen: Homo Manipulatus, København 1966.

tater. Senere forskningsresultater synes at bekræfte disse[6]). Og også østeuropæiske sociologer er kommet til omtrent samme resultater. Et ungarsk studie fandt således, at høj massemediabenyttelse faldt sammen med høj uddannelse og det, vi normalt forstår ved højstatuserhverv, og at selv med massemediabenyttelsen holdt konstant var højt uddannede mere vidende end lavt uddannede i politiske sager[7]).

Det vil således være temmeligt nær det håbløse at søge at modbevise dogmet. Der er dog visse spørgsmålstegn, man kan sætte.

Vigtigste af alt: *Er det hele ikke en cirkelslutning?* Lenin interesserede sig for massernes evne til at se det samme som Lenin, og det kan ikke undre, at så blev Lenin og hans venner topscorere. Undersøgelser af politisk viden, meningsdannelse og vælgeradfærd foretages som regel af højstatusfolk på universiteter og markedsanalyseinstitutter, og normalt gør de især noget ud af de former for meninger, viden og adfærd, de selv interesserer sig for – jvf. f. eks. den store vægt på tolerancespørgsmål – og lidt ud af at bruge menigmands interesser som mål på aktivitet/passivitet. Det kan ikke undre, at højstatusfolk kommer til at score højt, og lavstatusfolk lavt. Modsat vælgeradfærd er politiske strejker formodentlig mere hyppige blandt franske arbejdere end blandt franske direktører.

Dette sidste anfægter ikke resultaternes rigtighed – gør dem blot lidt mindre overraskende. Og ingen kan uden alvorlig risiko for personlighedsspaltning sætte sig ud over sin egen situation.

Men der er flere spørgsmål at stille, selv hvis man accepterer begrænsningen.

For det første: *Hvor meget forklarer status* af variationer i politisk viden, meningsniveau og mere kontant adfærd à la valgdeltagelse? En amerikansk undersøgelse af valgene i 1964, 1966 og 1968 kom således kun op på at forklare 20 pct. af variationen i et enkelt af flere mål på aktivitet ved en kombineret anvendelse af uddannelse, erhvervsstatus og indkomst. De fleste tal lå helt nede på 2–10 pct. af variationen i de forskellige former for aktivitet[8]).

For det andet: *Hvor sikkert er dogmet – hvor mange undtagelser er der?* Og hvad kan modificere det? forklare undtagelserne? Her er den mest forkætrede af alle borgerlige, fhv. venstreorienterede sociologer – S. M. Lipset – inde på ganske interessante betragtninger. I Wien viste det sig, at arbejderne havde en gevaldig stor valgdeltagelse, og ud fra hypotesen om, at arbejderne er frustrerede i den borgerlige kultur, sluttede han, at danner ar-

[6]) M. & R. Fichelet, G. Michelat & Michel Simon: Presentation d'une analyse typologique en psychologi politique, IPSA 1970.

[7]) Z. Jakab: Concomittant Circumstances of Large-scale News Consumption, Radio and Television Review, Budapest 1970.

[8]) S. E. Bennett & W. R. Klecka: Social Status and Political Participation, Midwest Journal of Political Science, vol. XIV, 3, august 1970.

bejderne et separat kulturmilieu – et integreret arbejdermilieu – kan mange af forskellene forsvinde[9]).

Synspunktet kan generaliseres. Er lavstatusmanden isoleret eller »atomiseret« mangler han sandsynligvis en mængde af de forudsætninger middel- eller overklassen har for at være aktiv: forhåndskendskab til problemerne via uddannelse og erhverv, fri arbejdstid, så man kan gå til møder og snakke politik nårsomhelst, evne til at gennemskue regnskaber, tilvænning til boglig tilegnelse etc. Systemet opretholdes ved at give de mere privilegerede flere ressourcer. Men uddannelseshandicappet kan modvirkes gennem aftenskoler og politiske kurser, den manglende fri arbejdstid ved ansættelse af heltidspolitikere, og den passivitet, der måtte være tilbage, gennem generelt-mobiliserende bevægelser. I almindelighed har arbejderpartierne da også lagt væsentligt større vægt på at gøre deres organisationer langt mere aktive og informationsgivende end de borgerlige partier[10]).

Jo mere lavstatuslag og geografisk perifere grupper har været inddraget i organiserede og mobiliserende bevægelser, des mindre må man forvente, at forskellene til de højere og centrale lag er på de forskellige aktivitetsmål. Selv hvor der gennemsnitligt er små forskelle, må man forvente, at mønstret brydes gang på gang.

Dette fører til en generel skepsis med hensyn til anvendelsen af teorien om de lavere sociale lags større passivitet på de skandinaviske lande. Alle elementer i vor meget dyrkede kulturarv kan måske nok stamme fra de nuværende fællesmarkedslande plus Grækenland og Palæstina. Men prioriteringen af de forskellige elementer udviser specielle træk, og især har man dyrket mobilisering af lavstatuslag og geografisk perifere grupper. De skandinaviske partier organiserer relativt tre–fire gange så mange vælgere som de kontinentaleuropæiske partier – arbejder- og bondepartierne er her pænt med. Fagforeningerne slår i organisationsprocent næsten alle andre landes fagforeninger. Højskolen mobiliserede i hvert tilfælde i Danmark landmændene i en sådan grad, at de – modsat de fleste andre lande – blev den vigtigste demokratiske gruppe i forrige århundrede.

Går man til et af de mere kontante udtryk for politisk aktivitet – valgdeltagelsen – bestyrkes den nævnte skepsis. Stemmeprocenten ligger på et meget højt niveau, og i forhold til dette er forskellene mellem de forskellige grupper beskedne[11]). Interessen knytter sig til de mere flydende kriterier: mediabenyttelse, viden om politiske spørgsmål og meninger om samme. Man kan gentage, at resultaterne afhænger af, hvilke medier og hvilke spørgsmål, man vælger at undersøge. Men holder forskellene ikke for me-

[9]) S. M. Lipset op. cit.

[10]) M. Duverger: Political Parties, 3. (reviderede) engelske udgave, London 1959.

[11]) Dette gælder især ved nationale valg. Kommunalvalg kan give udsving af betragtelig størrelse.

dier og spørgsmål udvalgt af højstatusfolk, er der i hvert tilfælde grund til skepsis.

For at se nærmere på spørgsmålet benyttede vi foreliggende materiale til en sekundær analyse. For det første Socialforskningsinstituttets undersøgelse af fritidsvaner fra 1964[12]). Dernæst Dansk Media Indeks 1969 og Gallups løbende undersøgelser af politiske spørgsmål fra 1964 til 1969. Og endelig lånte vi hulkort fra en undersøgelse, AIM foretog for Ekstrabladet i forbindelse med folketingsvalget i 1968.

Materialet er naturligvis i flere henseender beskedent. I forbindelse med mediabenyttelsen er det ikke i alle tilfælde lige klart præciseret, om det er mediabenyttelse i almindelighed eller politisk mediabenyttelse, der er tale om. Specielt har vi ingen oplysninger om det politiske stofs betydning ved avislæsning. I forbindelse med problemstillingen gør det ikke noget, for som det vil vise sig, er aviserne det eneste medium, der på nogen måde kan støtte »underdogteorien«. Blev aviserne fjernet på grund af materialets art, var teorien nærmest direkte modbevist. Ved at beholde aviserne får teorien, hvad den kan tilkomme.

Mere problematisk er det, at svarene på spørgsmålene indhentes hos de pågældende selv, således at man står med noget, der er en blanding af generel svarvillighed og faktisk politisk aktivitet. Den mening, der rapporteres i undersøgelsen, kan således været fremprovokeret ved selve undersøgelsen, og ikke noget, der fandtes på forhånd[13]). En parallel fremprovokation sker ved folkeafstemninger, selv om lav deltagelse ofte tyder på, at mange alligevel ikke lader sig provokere. En opinionsundersøgelse siger strengt taget kun noget om de forskellige sociale gruppers villighed til politisk aktivitet i interviewsituationen. Ud fra logikken kan man ikke ekstrapolere til udsagn om villighed til aktivitet i andre situationer. Men ud fra almindelge regler om kumulative effekter af aktivitet er ekstrapoleringen måske ikke så halsbrækkende endda.

Vigtigere er, hvorledes dette forholder sig til teorien. Man kender til nationale forskelle i svarvillighed, hvor man senere kunne afsløre, om der var tale om gæt (ved vidensspørgsmål)[14]). Hvilke sociale forskelle er der? – hvor er faren størst for at få en viden eller en mening, der ikke fandtes?

Spørgsmålet er umuligt at besvare konkret. Det er måske også mindre

---

12) Socialforskningsinstituttets publikationer nr. 25: Fritidsvaner i Danmark, København 1966.

13) Se f.eks. Leo Bogart: No Opinion, Don't Know No Answer, Public Opinion Quarterly, Fall 1967 for følgende kritiske bemærkning: "The respondents statement themselves represent a form of behaviour; they are commitments ... a large proportion of the ideas that float through our minds do not represent "commitments" in which the ego is involved. They are ideas which are part of the common currency of mass media, and with which people have a passive familarity".

14) A. Sicinski: Don't Know Answers in Cross-National Surveys, ESOMAR 1967, referat efter Public Opinion Quarterly, Spring 1970.

relevant, *hvis* resultaterne ikke præsenteres som et vidnesbyrd om, at der fandtes en mening, en viden etc., men som et vidnesbyrd om, at en mening, en viden etc. lod sig fremprovokere. Denne begrænsning ligger i det følgende.

Problemet er med andre ord, om der er sociale forskelle i Danmark med hensyn til politisk viden, politiske meninger og massemediabenyttelse. Ved et groft sammendrag af udenlandske resultater og den herskende teori skulle man have følgende mere præcise mønster:

Hypoteser vedr. sammenhæng mellem politisk adfærd og sociodemografiske kendetegne

Adfærdshypotese / Kendetegn	Lav massemediabenyttelse Lavt meningsniveau Lavt vidensniveau Lav (valg)deltagelse	Høj massemediabenyttelse Højt meningsniveau Højt vidensniveau Høj (valg)deltagelse
Køn	Kvinde	Mand
Alder	Ung	Midaldrende
	Gammel	
Geografi	Land	By
	Udkant	Nær centrum
Erhverv	Arbejder	Funktionær
	Landmand	Selvstændig (byerhverv)
Uddannelse	Kort uddannelse	Lang uddannelse
Indtægt og formue	Lav	Høj

Selve problemformuleringen kan dog rejse spørgsmål. Viden og mening er principielt usammenlignelige størrelser, men på kontante spørgsmål kan man dog skelne dichotomisk mellem folk med megen viden og lidt viden og mellem folk med udtalte meninger og folk med lidet udtalte meninger. Kombinerer man, kan hverken meninger eller viden – betragtet isoleret – tages som udtryk for aktivitet eller passivitet.

Strengt taget er det kun kombinationen af få meninger og liden viden, der tæller. Vore data har ikke tilladt en krydskørsel af meninger og viden, og dette giver naturligt resultaterne en yderligere grad af usikkerhed. Vi-

Meningstyper efter viden

Mening / Viden	Relativt udtalt mening	Relativt lidt udtalt mening
Relativt høj viden	Underbygget mening	Begrundet tvivl
Relativt lav viden	Ubegrundet mening	Apati

dere har vi ikke scoret viden på dimensionen falsk–sand, men set på, om de pågældende havde en perception eller ej.

Dette er ensbetydende med en meget velvillig scoring af vidensniveau på dimensionen falsk–sand, idet folk uden perception per definition ikke har en sand perception (gæt eller prætention), samtidig med at folk med perception godt kan percipere forkert (vildfarelse). Denne angrebsmåde skyldes ikke ønsket om at være venlig. Derimod at de perceptionsspørgsmål, der er tale om, hører til den bløde kategori, hvor det med vort vidensniveau ikke er muligt at afgøre, hvad der er sandt eller falskt.

Massemediabenyttelsen skulle ikke rejse samme problemer, kun de allerede nævnte vedrørende de konkrete medier, man spørger om.

En sidste generel kommentar må gælde artiklens præsentationsform: Da der er tale om et forsøg på en oversigt, ville vi nærme os en kommenteret statistik, hvis alle tabeller blev taget med, hvilket atter ville medføre, at oversigten forsvandt. I stedet er vægten lagt på i teksten at præsentere konklusionerne og kun supplere med illustrerende tabeller. Dokumentationen ligger i kildehenvisningerne.

MEDIABENYTTELSEN

Grundlaget er her Socialforskningsinstituttets undersøgelse af fritidsvaner fra 1964, suppleret med Dansk Media Indeks fra 1969[15]). Der foreligger her oplysninger på de fleste sociale kategorier:

På de »demografiske« statuskriterier er det ikke muligt at slutte ret meget om teorien. De boglige medier – aviserne – bekræfter, medens radio og TV afkræfter den gængse opfattelse af stigende aktivitet med stigende status.

Køn viser nogle små forskelle: ikke-avislæserne udgør 8 pct. blandt mændene og 10 pct. blandt kvinderne. For søndagsavisernes vedkommende er tallene 23 pct. og 28 pct. Radio og TV giver som helhed ikke noget, men med hensyn til de egentlige politiske udsendelser ligger mændene på et højere aktivitetsniveau. *Alder* (se tabel 1) bekræfter teorien – endda forholdsvis sikkert – for så vidt som unge skulle have lavere aktivitet end de mellemste aldersgrupper. Men ikke for så vidt som de ældste skulle ligge på et lavere aktivitetsniveau (først ved de allerældste falder aktiviteten).

Mediavanerne er imidlertid strukturelt forskellige mellem aldersgrupperne: de unges lave mediaaktivitet skyldes først og fremmest den ringe TV- og radiobenyttelse, medens de unge ikke ligger væsentligt under gen-

15) Her er benyttet: fra Fritidsvaner: p. 86–188 og fra Dansk Media Index 1969 (upagineret), der bygger på 22.669 interviews (3-trins landsdækkende stratificeret udvælgelse). I vor analyse er tabellerne for personer, kvinder og mænd anvendt.

TABEL 1

Ikke-modtagere af massekommunikation fordelt på aldersgrupper

Kom. kanal / Alder	Læste ikke hverdagsavis i går 1.	Har ikke læst søndagsavis inden for de sidste 7 dage 2.	Så TV-avisen i går 3.	Så andet end TV-avisen i går 4.	Lytter ikke daglig til radioavisen 5.	Lytter ikke til de politiske udsendelser 6.
	%					
15–19	12	28	68	61	32	89
20–24	13	23	70	67	16	70
25–29	11	24	61	61		
30–39	9	25	48	49	17	73
40–49	7	22	45	49	16	68
50–64	7	24	37	45	15[1]	64[1]
65–	9	35	37	47	11[2] 11[3] 24[4]	61[2] 59[3] 70[4]
Total (gennemsnit) .	9	26	47	51	17	69

1) 50–59 år.
2) 60–69 år.
3) 70–79 år.
4) 80 år. –

Kilder: Fritidsvaner i Danmark, Socialforskningsinstituttets publikationer nr. 25, pp. 89 og 103. Dansk Media Index 1969 (ikke pagineret).

TABEL 2

Ikke-modtagere af massekommunikation fordelt efter urbaniseringsgrad

geografi / Kom. kanal	Læste ikke hverdagsavis i går 1.	Har ikke læst søndagsavis inden for de sidste 7 dage 2.	Så ikke TV i går 3.	Så ikke andet end TV-avisen i går 4.	Lytter ikke dagligt til radioavisen 5.
	%				
Hovedstad	9	17	51	52	22
Hovedstadens forstæder	9	19	52	49	23
Provinsby	8	24	45	49	18
Land	9	34	46	54	12
Total (gennemsnit)	9	26	47	51	17

Kilder: Fritidsvaner i Danmark, Socialforskningsinstituttets publikation nr. 25, p. 89. De politiske udsendelser opgives at være nogenlunde jævnt aflyttet over hele landet (hovedstadens forstæder dog lidt lavere). Dansk Media Index 1969 (ikke pagineret).

nemsnittet m. h. t. avislæsning. Omvendt synes de ældre at benytte sig meget af radio og TV, men at have lidt mere beskedne avislæsevaner.

Urbaniseringen (se tabel 2) giver ingen forskelle med hensyn til hverdagsaviser, noget med hensyn til søndagsaviser – dette kan til dels forklares

ved den ringere søndagsavisdækning på landet. Men dette »noget«, der viste en ringere avisaktivitet med faldende urbanisering, opvejes af en større radioaktivitet.

End ikke de gængse statuskriterier giver mulighed for at slutte ret meget om teorien. *Erhverv* giver således ingen niveauforskelle, når man tager medierne under ét. Arbejdere (og pensionister) læser ganske vist mindre avis end de øvrige grupper. Til gengæld ligger de højt med hensyn til TV, og man er lige vidt. Helt parallelle er forholdene, hvis man ser på *uddannelse:* De lavtuddannede læser mindre avis end de højtuddannede, men er til gengæld mere flittige til at bruge radio og TV. Af de klassiske socioøkonomiske kriterier er det kun *indtægt,* der giver lidt – men også kun lidt: Ikke avis-læsere falder fra 14 pct. for indtægter under 12.000 kr. til 6 pct. for indtægter over 46.000 kr. For søndagsaviser er tendensen den samme – endda med lidt større udsving – men til gengæld er der konstans med hensyn til radio og TV.

I alle disse tilfælde kunne man naturligvis begynde at vægte medier, og f. eks. i lighed med intelligensprøverne lægge den afgørende vægt på »det boglige«. Ved vægtning, den være sig kvalitativ som kvantitativ, kan man normalt fjerne enhver uoverensstemmelse mellem teori og data, når de sidste peger i forskellig retning. Vores modvilje mod »underdog-teorien« bygger derfor alene på, at vi ikke har forsøgt en afvejning, der ud fra andre, *fastlagte* kriterier kunne være velbegrundet. Det negative kan lige såvel skyldes metode som data.

Nok så spændende som forsøget på at få teorien bekræftet eller afkræftet in toto, er imidlertid et andet træk ved oplysningerne: De peger på »statusforskelle« m. h. t. media*valget* mere end m. h. t. media*benyttelsen.* De forhold, teorien peger på findes m. h. t. »det døde bogstav«, men sjældent m. h. t. »det levende ord«. Ved det sidste er der nok så meget tale om en direkte negering af teorien, og det ville være et rimeligt projekt at undersøge, hvor ofte bekræftelsen af den gængse teori skyldes, at man kun har beskæftiget sig med aviserne.

VIDEN

Læseren bedes opfatte dette afsnit som noget nær en parentes, for der er flere svagheder. Antallet af undersøgelser er begrænset. Fire af disse er stærkt meningsmæssigt ladede, og manglende svar hænger formodentlig kraftigt sammen med personens opfattelse af eller tvivl om, hvad der bør gøres. Dette gælder, selv om vi alene har holdt os til ved-ikke procenter, og ikke har set på meningernes retning. To vidensspørgsmål om, hvorvidt man kender FN og Nordek-forhandlingerne, er mindre meningspåvirkede, men kan med megen ret kritiseres for, at ved-ikke svarene mere er et udtryk

for beskedenhed end for manglende viden. Når spørgsmålene alligevel er medtaget skyldes det, at resultaterne i nogen grad – om ikke alt for kraftigt – underbygger »underdog-teorien«.

De kraftigt ladede spørgsmål gjaldt:

1. Marihuanas skadelighed.
2. Årsager til økonomisk uro og betalingsbalanceunderskud.
3. Hvorledes den økonomiske situation vil forløbe.
4. Politiets brutalitet.

De spørgsmål, der lige så vel kan måle beskedenhed lød:

5. Kender de FN?
6. Har De hørt om forsøg på dannelsen af en Nordisk Økonomisk Union?

Materialet er beskedent, men i forhold til teorien får man på de socioøkonomiske kriterier stort set de forventede udslag (se tabel 3). Ved *erhverv* møder arbejderne med store ved-ikke procenter, medens det er lidt mere tvivlsomt, hvad man kan sige om landmændene. *Uddannelse* slår ligeledes ret kraftigt igennem. For de forskellige indtægtsgrupper er der ikke oplysninger.

Derimod er de demografiske kriterier mere uldne i deres virkning. *Køn* giver de forventede udslag. M. h. t. *alder* kan man højst slutte, at de ældre generationer har lidt højere ved-ikke procenter end gennemsnittet, hvorimod de unge ligger og svinger. *Urbaniseringen* giver ikke et samlet billede.

Mere er der ikke at hente.

POLITISKE MENINGER: GALLUP-UNDERSØGELSERNE

Her er der tale om ret mange spørgsmål. Fælles er dels, at der ved dem alle efterlyses standpunkter, dels at der er tale om emner, der enten er behandlet i de normale politiske beslutningsorganer, eller er genstand for en debat med henblik på dette. Det sidste er kun et vagt kriterium. Studenteroprøret er kommet med på grund af en kraftig politisering, selv om det i en anden situation meget vel kunne være opfattet som en ren administrativ affære. Tilsvarende med ungdomsoprøret.

Materialet er ret svært at håndtere. Kriterierne for opsplitning varierer fra gang til gang. Somme tider bruges en fordeling på erhverv, andre gange ikke og tilsvarende med alder, køn, geografi etc. Allerede af denne grund er en skematisk oversigt over de nøjagtige procenter ikke videre formålstjenlig: Den skulle give overblik, men bliver ret uoverskuelig. I stedet er de forskellige undersøgelser delt op i nogle grove grupper efter emner:

TABEL 3

Viden

Kriterie \ Spørgsmål	1. Er marihuana skadeligt?	2. Årsager til økonomisk uro/betalingsbalance-underskud?	3. Hvorledes vil den økonomiske situation udvikle sig?	4. Optræder politiet brutalt?	5. Kender De FN? (nej)	6. Har De hørt om forsøg på dannelsen af en Nordisk Økonomisk Union? (nej)
	Viden/mening				Overvejende viden	
	% ved-ikke					
Køn:						
Mand					9	16
Kvinde					16	36
Alder:						
15–18 år				27	15[1])	39
19–24 år				24	7	31
25–29 år				22	8	23
30–39 år				17	13	26
40–49 år				21	10	22
50–64 år				24	12	33
65– år				29	20	30
Geografi:						
København	15			23	6	23
Københavns forstæder	18			26		
Provinsby	5			22	12	31
Land	15			25	20	25
Erhverv:						
Ufaglært arbejder		55	19			
Faglært arbejder			19			
Lavere funktionær		40	16			
Højere funktionær		29	7			
Selvstændig landbruger		42	13			
Selvstændig i øvrigt		29	9			
Ude af erhverv			26			
Pensionister og invalider			26			
Uddannelse:						
Folkeskole	12				16	29
Mellem/realeksamen	11				3	21
Gymnasie/højere uddannelse	10				N	7
Total (gennemsnit)	12	49	21	23	13	26

1) 15–17 år, 18–24 år, 25–30 år, 31–40 år, 41–50 år, 51–60 år, 61 år –.

Kilde: »Ugens Gallup«, spm. 1: ug 4, 1969, spm. 2: ug 37, 1965, spm. 3: ug 43, 1967, spm. 4: ug 39, 1967, spm. 5: ug 16, 1964, spm. 6: ug 35, 1969.

1. Ungdom og studenteroprør:

9 undersøgelser: Om studenterbesættelsers betimelighed (Ugens Gallup 21–1968), om ungdomsoprørets sundhed og om ungdommen taler sin sag rigtigt (begge UG 4-1969), om interviewpersonens kommende stemme vedrørende valgretten (UG 24-1969), om større studenterindflydelse på universiteterne og specielt om 50–50 pct. kriteriet (begge UG 28-1969), om lån eller studenterløn, om adgangsbegrænsning i forbindelse med studenterløn og om hensyntagen til forældrenes økonomi i forbindelse med studenterløn (alle UG 31-1969).

2. Moralske spørgsmål:

7 undersøgelser: om en udvidelse af abortadgangen (UG 25-1965), om transplantationer og om transplantationer i forbindelse med afdødes samtykke (UG 44-1966) om utroskab som skilsmissekriterium (UG 15-1968), om pornografiloven (UG 19-1968), om fri abort (UG 34-1969) og om seksualundervisning (UG 29-1969).

3. Udenrigspolitiske spørgsmål:

5 spørgsmål: om Kruchews besøg (kun undersøgelsen fra før han kom, UG 19-1964), om afsendelse af 1000 soldater til Cypern (UG 22-1964), om danske soldaters eventuelle inddragelse i aktive kamphandlinger på Cypern (UG 34-1964), om indstilling til NATO samt folkeafstemning om NATO (UG 2-1966).

4. Økonomi og skatter:

7 spørgsmål: om valget mellem forhøjelse af direkte eller forhøjelse af indirekte skatter (UG 43-1964), om pristalsreguleringen (UG 39-1965), tilfredshed med skattereformen (UG 21-1967), om om devalueringen skulle følges op af avancestop, mindre dyrtidsregulering og særskat på lønmodtagerne (de tre muligheder forelagt en ad gangen, UG 6-1968).

5. Diverse:

3 spørgsmål: om vigtigste politiske problem (UG 2-1964), om større indflydelse til kongen (UG 3-1964) og om kunstnerstøtten (UG 15-1965).

For hvert kriterium gælder, at man i en række tilfælde kunne forudsige, hvilken kategori der mødte med højeste ved-ikke procent. Disse tilfælde har vi spaltet ud i en række sammenligninger mellem kategorier. Kun ved indtægt ses der på, om der er en generel tendens. Passer de *foreliggende* tilfælde i en emnekategori med forudsigelsen (hvad enten der er få eller mange tilfælde), er dette i omstående skema markeret med »OK«. Er billedet blakket – enten fordi billedet i betragtelig grad skifter fra spørgsmål

TABEL 4

Meningsmæssige adfærdshypoteser vedrørende ved-ikker fordelt efter emneområde

Kriterie/hypotese \ Emneområde	1. Ungdom & studenteroprør	2. Moral	3. Udenrigspolitik	4. Økonomi & skatter	5. Div.	6. »Ialt«
Køn:						
1. Mænd mindre ved-ikke end kvinder	?	?	OK	–	OK	(OK)
Alder:						
2. Unge (under 30) mere ved-ikke end midaldrende (mellem 30 og 64)[1])	?	(÷)	?	–	?	?
3. Ældre (65 og derover) mere ved-ikke end midaldrende (mellem 30 og 64)[1])	?	(OK)	OK	–	?	(OK)
Urbanisering:						
4. København mindre ved-ikke end provinsby	?	OK	OK	–	OK	(OK)
5. København mindre ved-ikke end landdistrikt	?	OK	OK	–	?	(OK)
6. Provinsby mindre ved-ikke end landdistrikt	(OK)	(OK)	OK	–	?	(OK)
Erhverv:						
7. Bymiddelklasse[2]) mindre ved-ikke end ufaglærte ..	OK	–	OK	OK	?	(OK)
8. Bymiddelklasse mindre ved-ikke end landmænd ..	?	–	OK	(OK)	?	(OK)
Uddannelse:						
9. Mellem- og realskole mindre ved-ikke end folkeskole	(OK)	OK	–	–	÷	?
10. Gymnasie mindre ved-ikke end folkeskole	OK	?	–	–	OK	(OK)
11. Gymnasie mindre end (folke- el. mellem- og/el. realskole)	–	–	OK	–	–	OK
12. Gymnasie mindre end mellem- og realskole	OK	?	–	–	OK	(OK)
Indtægt:						
13. Faldende ved-ikke med stigende indtægt	OK	–	–	?	–	(OK)

1) Da Gallup ikke opgiver antallet i undergrupper, og da de midaldrende er delt på flere grupper, bygger vurderingen derfor på et skøn over gruppernes størrelse.
2) Funktionærer og selvstændige.

OK = Påstanden passer i alle tilfælde, hvor kriteriet er brugt. (OK) = Påstanden passer i mere end ¾ af tilfældene. ? = Påstanden passer i mindre end ¾ af tilfældene. (÷) = Den modsatte påstand passer i ¾ af tilfældene. ÷ = Den modsatte påstand passer i alle tilfældene.

til spørgsmål eller fordi de grupper, der sammenlignes står lige – er dette markeret ved »?«. Går tilfældene direkte imod er dette markeret ved »÷«. I enkelte rubrikker er der afsat et (OK). Dette er sket, hvor der er betragtelig antal tilfælde for, f. eks. 5, men et par f. eks. 2 imod, som man ikke kan tillade sig at se bort fra. Parallelt ved (÷).

Intet kriterium holder hele vejen igennem, selv om der optræder mange OK'er og (OK). Som med medierne er der udpræget tale om, at bekræftelse eller afkræftelse afhænger kraftigt af, hvad man vælger, og hvordan man vægter. Alle konklusioner bliver således grove sammenvejninger. Det eneste næsten sikre område for alle kriterier synes at være udenrigspolitikken.

Med hensyn til de demografiske kriterier skinner den traditionelle kvinderolle klart igennem. Undtagelserne ved *køn* ligger på de moralske og ungdomspolitiske spørgsmål, bekræftelserne ved udenrigspolitik (og diverse). Hypotesen vedrørende *alder* lader sig ikke opretholde overhovedet for de unge, og kun vanskeligt for ældre. *Urbanisering* spiller en vis rolle. Intet er dog særlig sikkert.

Med hensyn til de socio-økonomiske kriterier viser *erhverv,* at ufaglærte gennemgående ligger med høje ved-ikke procenter, medens det samme kun vanskeligt kan siges at gælde landmændene. *Uddannelse* viser i store træk den forventede tendens. *Indtægten* giver som helhed intet sikkert, men der er i de konkrete procenttal en næsten undtagelsesløs tendens til, at den laveste indtægtsgruppe ligger med højst ved-ikke procent. Så snart man har forladt denne er der ikke mere at hente.

Resultaterne peger på sagsområdernes betydning. Men det er værd at henvise til et andet fænomen i de enkelte undersøgelser. Der er – igen bortset fra udenrigspolitik – sjældent tale om udsving på mere end 10–15 pct. mellem ydergrupperne, og det vrimler med forskelle på under 5–6 pct. Der er under ingen omstændigheder tale om massive forskelle.

POLITISKE MENINGER: AIM-MATERIALE

Galluprapporterne gav næsten intet med hensyn til identificering af »apatiske grupper«. Ved analysen af det antal materiale, der blev brugt til at se på udbredelsen af meninger – AIM's hulkort fra valganalyssen for Ekstrabladet – blev den generelle skepsis bestyrket. Formålet var her at finde kombinationer af kriterier, der kunne give større udsving, da kriterierne enkeltvis var noget uldne.

Der var tale om i alt 998 interviews (fra landsdækkende undersøgelse med random-walk udvælgelse). Interviewet indeholdt fire spørgsmål med klar relevans for meningsniveauet:

1. Om det var rigtigt af regeringen at udskrive valg.
2. Hvilken politiker foretrak interviewpersonen som kommende statsminister.
3. Hvilken regering interviewpersonen foretrak efter valget.
4. Om den siddende regering burde gå straks efter valget eller prøve at køre videre.

Som udtryk for manglende mening anvendtes svarkategorierne »ved-ikke«, »ligegyldigt« og – ved det andet og tredje spørgsmål – manglende præference. Af de 998 interviewede var der kun 12, der ikke kunne besvare nogen af de fire spørgsmål, og kun 38 personer havde 3 ved-ikke på de fire spørgsmål. Svarvilligheden synes at have været god nok og/eller der synes ikke at være ret mange, der generelt er apatiske. For at få rimeligt store grupper defineres »apati«, derfor meget large som lig ved-ikke eller lignende på blot ét spørgsmål. 481 havde én eller flere ved-ikke. 517 havde ingen. Også dette resultat har som de øvrige nævnte sin klare begrænsning: Der var tale om Christiansborg-politik – hvilket dog igen skulle tale for mange ved-ikker – men der var også tale om en valgsituation, hvilket peger modsat.

For at lokalisere de 481 personer blev vores »apati« undersøgt ved hjælp af de normale sociale kriterier. (Procent apatiske i de forskellige grupper). Dette gav i flere henseender overraskende resultater. Lave indtægter lå med høje procenter, men det samme gjorde høje indtægter. Ufaglærte lå højt og funktionærer lavt, men også de selvstændige havde forholdsvis mange »apatiske«. Klare udsving gav kun køn (mænd lave apatiprocenter), geografi (Østdanmark lave procenter) og – i begrænset omfang – alder (stigende apatiprocenter fra 50 års alderen og opad, men ikke noget særligt for de unge). Kontrolleredes ved de øvrige variable for køn, kom indtægten også ind i billedet hos mændene (høj indtægt – få apatiske), men ikke hos kvinderne.

Ved en opspaltning på dischotomiserede variable: Køn, indtægt (– 25.999 og 26.000 –) geografi (København, plus øerne og Jylland) og alder (– 49 år og 50 år –), ved en beregning af apatiprocenten i alle de 16 undergrupper, der kunne dannes ved hjælp af disse kriterier, forsvandt indtægten igen ud af billedet, og resultatet blev følgende apatiprocenter i de forskellige grupper:

Betragter man enkeltfaktorerne efter denne kombination, er billedet kun tydeligt for køn, og det helt dominerende er, at de store spring opad kommer, når flere faktorer peger mod apati. Billedet er klart nok, når man sammenligner grupper, der på 2 eller 3 kriterier ligger langt fra hinanden.

At de socio-økonomiske kriterier forsvandt, og at der skulle kombineres flere kriterier for at få de store udsving, peger i samme retning som tid-

TABEL 6

Andelen af apatiske (eller flere ved ikke) i visse befolkningsgrupper (køn, alder og geografi)

køn/alder \ Geografi	København og øerne	Jylland
	%	
Mænd:		
49 år	41 (N = 140)	39 (N = 148)
50 år	37 (N = 95)	45 (N = 112)
Kvinder:		
49 år	43 (N = 158)	54 (N = 135)
50 år	63 (N = 109)	69 (N = 101)

ligere. Der er ikke tale om en masseapati, men snarere om apati i ret snævert definerede grupper.

KONKLUSION

Alt dette kunne synes at tyde på en negativ konklusion: Underdog teorien passer ikke. Dette ville imidlertid være en betydelig stramning af delkonklusioner og af artiklens niveau i øvrigt.

Sigtet har hele tiden været at se, om der var positive belæg for teorien. Og her kneb det ganske voldsomt. Men ikke at finde modbeviser således, at den modsatte opfattelse måtte siges at være rigtig. Fordi en teori ikke passer på 95 procent niveau, er den modsatte opfattelse ikke bekræftet, selv om den ofte bliver det i praksis ved tilbagefald til gængs opfattelse og »hvad sagde jeg«.

Med dette er det muligt at blande det positive med det negative. Positivt udtrykt er der kun for en enkelt sammenhæng fundet direkte modbeviser. Der har været en del neutrale tilfælde m. h. t. de enkelte kriteriers anvendelse på mediabenyttelse, viden etc. Men der har også været enkelte bekræftelser. Opsummerer man, får man følgende skema:

Disse stikordskonklusioner er meget usikre, de bygger stort set på »utilladelige« sammenvejninger og det mest iøjnefaldende er, at intet kriterium er af klar positiv betydning hele vejen over.

Det var det positive. Det negative er, at underdog teorien ikke har kunnet pege på kriterier, der fra område til område (mediabenyttelse etc.) er af afgørende og stor betydning, og at resultaterne på de enkelte områder svinger med udvælgelse af konkret medium og konkret politisk område, og at procentforskellene gennemgående er for små til, at man kan pege på bestemte grupper som decideret apatiske.

Det udelukker, at andre kriterier kan være relevante, og pege på apati.

Konklusion vedrørende hypotesen om »the under-dog«

Område / Kriterie/hypotese	Media-benyttelse	Viden	Gallup mening	AIM (i kombinationerne)
Køn	Svagt bekræftet	Bekræftet	Svagt bekræftet	(Bekræftet når anden faktor er tilstede)
Urbanisering	Intet	Intet	Meget svagt bekræftet	(Bekræftet når anden faktor er tilstede)
Alder:				
Unge – midaldrende	Bekræftet	Intet	Intet	Intet
Ældre – midaldrende	Intet	Svagt bekræftet	Svagt bekræftet	Bekræftet
Erhverv:				
Ufaglærte	Intet	Bekræftet	Svagt bekræftet	Bekræftet
Landmænd	Intet	Intet	Svagt bekræftet	Intet
Indtægt	Svagt bekræftet	–	Svagt bekræftet (kun for aller laveste indtægter)	Intet

Og det udelukker ikke, at man vil finde disse, hvis man går fra denne artikels relative makroniveau ved kombineret anvendelse af kriterier mod et mikroniveau, og måske endda finde belæg for underdog teorien ud fra de her behandlede kriterier.

Mere positivt: Underdog teorien er svær at anvende generelt. Men den slår ret godt til for boglige medier og udenrigspolitik. Inden for sit eget område synes Galtung således at have ret.